

and may be used as an instrument for the formation of the student's own opinions and the need to do it. Films have the context from where the students get professional and personal values and then formulate and explicit them in the foreign language.

Key words: foreign languages, case-method, motivation, business game, feature films, business communication.

Список використаних джерел

1. Глушак Е. В. Психологические особенности динамики формирования представлений при использовании тематических видеофрагментов: дис. канд.пед.наук: 13.00.01 / Е. В. Глушак. СПб., 2001. – 197 с.

2. Гончар И. А. Речевые ситуации как основа учебного сюжетного видеофильма: дис. канд.пед.наук : 13.00.08 / И. А. Гончар. – СПб., 1996. – 184 с.

3. Гончарова М. В. Кейс-метод в обучении иноязычному общению менеджеров // Студент и учебный процесс: иностранные языки в высшей школе. Сборник научных статей / Под ред. Ю. Б. Кузьменковой. – М. : Центр по изучению взаимодействия культур ФИЯ МГУ им. М. В. Ломоносова, 2004. (Дискуссионный клуб FLT: современные тенденции и опыт профессионалов. Вып. 5). С. 95–100.

4. Гоулмен Д. Эмоциональная компетентность / Д. Гоулмен // Психология мотиваций и эмоций / под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер и М. В. Фаликман. М.:ЧеРо, 2002. – С. 562–567.

5. Майор Ф. Высокий образовательный замысел / Ф. Майор, С. Тангян // Педагогика. 1996. – № 6. – С.10–13.

6. Тарнопольський О. Б., Кожушко С. П. Концепція підручника для навчання ділової англійської мови // Іноземні мови. – 2002. – № 1. – С. 3–7.

УДК 811.1181.373.611

**Наталія Коротка,
Людмила Підколесна**

Київська державна академія водного транспорту
імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ДІЛОВОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У НЕМОВНИХ ВНЗ

У статті подано основні особливості викладання ділової англійської мови, а саме представлено та проаналізовано найбільш ефективні, дієві методи та прийоми викладання у немовних ВНЗ. Також проаналізовано принципи, яких повинен дотримуватись викладач при навчанні студентів немовних вищих навчальних закладів. Розглянуто принципи викладання, що пов'язані безпосередньо із організацією процесу формування навичок ділового спілкування. Особливу увагу у статті приділено методу проектів як одному з найбільш ефективних методів для навчання ділової англійської мови у немовних ВНЗ.

Ключові слова: ділова англійська мова, немовний вищий навчальний заклад, принципи навчання, метод навчання, прийом навчання, ділове спілкування, професійне спілкування.

Постановка проблеми. Викладання англійської мови у ВНЗ, а також методи та прийоми в методиці викладання зазнали «радикальних змін завдяки комунікативної революції в методиці викладання іноземних мов в середині 70-х років» [1]. Таким чином, в кінці 70-х років минулого століття з'являється курс «Ділова англійська мова», що почав активно запроваджуватися у немовних ВНЗ. У статті прагнемо розглянути питання особливостей викладання англійської мови у подібних ВНЗ. В першу чергу стаття присвячена ефективним методам та прийомам, що можуть бути застосовані при викладанні ділової англійської мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Не дивлячись на те, що сучасні ВНЗ будь-яких напрямків включають у навчальні плани іноземну мову, ґрунтовних розвідок з викладання ділової англійської мови у немовних ВНЗ на сьогодні немає. Існує ряд статей, що розкривають деякі аспекти даної проблеми. Так, стаття І. А. Глебової розкриває питання навчання іншомовного професійного орієнтованого спілкування студентів немовних вузів. Стаття О. Б. Лисак торкається питання корисних порад для викладачів ділової англійської мови, а саме роботи з аутентичними текстами. Тішечкіна К. В. розкриває питання навчання лексики у немовних ВНЗ. Також існує низка навчальних посібників, що пропонують ефективні вправи та завдання для студентів немовних вузів. Таким посібником, наприклад, є книга О. П. Биконі «Ділова англійська мова» (2010).

Існує низка праць, у яких робиться акцент на навчанні іноземної мови для спеціальних цілей. Авторами цих праць є: Н. Ф. Бориско, В. Д. Борщовецька, Н. В. Зінукова, С. С. Коломієць, Е. В. Мірошніченко, О. П. Петрашук, Н. С. Сасенко, О. Б. Тарнопольський, С. П. Кожушко, О. М. Устименко, Н. В. Ягельська та інші.

Мета статті. Основною метою статті є розгляд особливостей викладання ділової англійської мови у немовних вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні український інформаційний простір створює сприятливі умови для активізації свідомості тих, хто навчається, у напрямку їх можливих зв'язків із зовнішнім ринковим середовищем. Важливою умовою стабільної та прибуткової праці будь-якої спеціальності у сучасному світі є знання англійської мови. Тому виникає необхідність викладання англійської мови і у профільних, тобто немовних, вищих навчальних закладах. В першу чергу необхідним є «формування професійної комунікативної компетенції» [2].

Викладання ділової англійської мови у немовних ВНЗ суттєво відрізняється від викладання англійської мови у мовних вузах. У статті зробимо спробу охарактеризувати суттєві особливості, які притаманні даному викладанню іноземної мови.

Першою особливістю викладання англійської мови у немовних ВНЗ є послуговування спеціальними принципами навчання. Крім загальних педагогічних принципів викладання англійської мови, у немовних ВНЗ викладач при проведенні заняття повинен враховувати наступні принципи:

- принцип врахування потреб студентів як майбутніх професіоналів у своїй справі. Даний принцип виражається передусім у відборі змісту навчання, тобто кола типових комунікативних ситуацій для тієї чи іншої професії. Наприклад, якщо викладання ділової англійської мови відбувається у вузах економічного напрямку, то і комунікативні ситуації повинні бути представлені саме цього напрямку;

- принцип комунікативної достатності рівня розвитку комунікативної компетенції. Даний принцип необхідно розуміти так: студент немовного ВНЗ повинен засвоїти той мінімум комунікативних ситуацій та розв'язати той мінімум мовленнєвих завдань з англійської мови, якого було б достатньо для його майбутнього виду професійної діяльності;

- принцип використання автентичних матеріалів для навчання англійською мовою.

Також існує низка принципів, що пов'язані безпосередньо з моделлю навчання ділового спілкування студентів немовних ВНЗ:

- принцип навчання спілкування через спілкування. Цей принцип означає, що викладач ділової англійської мови повинен проводити навчально-виховний процес в максимально наближених умовах, в яких буде пізніше працювати студент. У більшості спеціальностей немовних вузів цей принцип реалізується як в організації матеріалу в навчальному посібнику (переважно більшість матеріалу наведено у вигляді діалогів), так і в організації навчання (від початкового діалогу-зразка – до непередбаченого спілкування в комунікативній ситуації в ході рольових і ділових ігор);

- спрямованість навчального спілкування на передачу змісту, тобто орієнтація навчально-виховного процесу на подальше продукування власних висловлювань;

- принцип ситуативності. Даний принцип означає, що викладач немовного ВНЗ повинен максимально наблизити навчальний процес до невимушеного спілкування в тих чи інших професійних ситуаціях.

- принцип наростання складності й евристичності завдань. Під евристичністю ми розуміємо наявність несподіваних, непередбачуваних елементів у навчальному спілкуванні, яке пов'язане з широким діапазоном вибору як плану змісту, так і плану вираження.

- принцип доцільності спілкування студентів. Принцип доцільності можливо розглядати у декількох планах:

- 1) адекватне реагування на репліки співбесідника, для чого необхідно його уважно вислухати;
- 2) використання відповідного стилю мовлення;
- 3) дотримання етикету.

У нашому дослідженні розглянемо також принципи, що пов'язані безпосередньо із організацією процесу навчання ділового спілкування:

- принцип інтерактивності, що полягає в організації не тільки спілкування студента з викладачем, а й в організації спілкування студентів один з одним;

- принцип недомінантної ролі викладача. Слідуючи даному принципу, викладач у навчально-виховному процесі є помічником студентів, оскільки не контролює студентів, а лише допомагає при виникненні тих чи інших складних комунікативних ситуацій;

- принцип толерантності викладача до помилок студентів. Даний принцип виявляється насамперед в тому, що викладач не повинен зупиняти студента чи переривати його при допущенні тієї чи іншої мовленнєвої помилки. виправлення будь-яких мовленнєвих помилок можливе лише після завершення мовлення студента.

Важливою та необхідною особливістю викладання ділової англійської мови у немовних ВНЗ є активне використання особистісного потенціалу студентів у системі навчання, що реалізовувався через залучення студентів до створення навчальних проєктів, участі в рольових і ділових іграх, пов'язаних із їхньою майбутньою професією. Такі види навчальної діяльності забезпечують навчальну автономію студентів, сприяють активізації уваги до виявлення зв'язків навчальних ситуацій з реальними обставинами, з якими вони стикатимуться у своїй майбутній професійній діяльності.

Н.В. Ямшинська у своїй статті «Прийоми викладання ділової англійської мови» розглянула найбільш ефективні прийоми навчання у немовних ВНЗ. Наведемо та проаналізуємо деякі з них:

- прийоми, які дозволяють активізувати знання. До них відносимо наступні прийоми: дати визначення того чи іншого поняття англійською мовою (наприклад, економічні поняття: *economic cycle, gross domestic product, recession, contraction, fluctuation*), категоризувати ті чи інші поняття, вибрати із списку слів ті, які мають відношення до майбутньої професії, об'єднати за тим чи іншим показником професійні терміни, визначити співвідношення;

- прийоми, які дозволяють демонструвати розуміння матеріалу: пояснити значення того чи іншого терміну (наприклад, економічні терміни: *generate, counter-flow, expenditure, inject into, leak out of, surplus, inevitably, survive, prosper, seek to do sth, be aware of, threat, economic policy, economic indicator, value*), перекласти з української на англійську мову та навпаки (наприклад, гроші, інфляція, грошовий обіг та ін.), перебудувати речення, замінивши словосполучення цілим словом-терміном, заперечити ту чи іншу думку, навести приклади, спрогнозувати ту чи іншу ситуацію англійською мовою, переказати своїми словами зміст тексту професійної тематики;

- прийоми, що служать для закріплення знань: застосувати ті чи інші терміни та професіоналізми у монологі, проілюструвати використання термінів у своєму професійному мовленні, підготувати доповідь з тієї чи іншої проблеми, стати опонентом під час доповіді одногрупника та інші;

- прийоми, які розвивають здатність аналізу: знайти відмінності у визначеннях термінів, зробити висновок, розділити терміни на ті чи інші групи, підрозділи;

- прийоми, які розвивають здатність синтезу: «запропонувати, уявити, структурувати, об'єднати, сформулювати, навчити, розвинути, поєднувати, зібрати, скласти, створити, розробити, пояснити, генерувати, змінити, організувати, спланувати, переробити, перебудувати, співвіднести, реорганізувати, перевірити, написати, підсумовувати, розповісти, управляти, переглянути, зробити звіт, переробити, посперечатися, розташувати за певним порядком, вибрати, узагальнити, законспектувати, вивести, зробити висновки» [3].

Ще однією особливістю навчання ділової англійської мови є активне використання методу проектів, який розробляється безпосередньо викладачем (керівником процесу) і може мати наступну структуру:

- 1) призначення проекту та інформаційне забезпечення його створення;
- 2) термінологічна лексика, прийняті скорочення, аббревіатури;
- 3) система вправ;
- 4) послідовність створення проекту;
- 5) презентація;
- 6) оцінювання.

Особливими при викладанні ділової англійської мови є підручники, які використовуються у навчально-виховному процесі. Порівняно із підручниками для мовних вузів, підручники з ділової англійської мови у немовних ВНЗ характеризуються такими основними рисами:

- «провідним принципом його побудови є принцип розвитку інтегрованих вмінь, що забезпечує взаємопов'язане навчання видів мовленнєвої діяльності (читання, говоріння, аудіювання, письма)» [4, с. 2];

- структура підручника надає змогу широко залучати до процесу навчання проектну методику, ділові ігри та кейси;

- покликані розвивати в першу чергу навчальну автономію студентів;

- завдання підручників побудовані найчастіше таким чином, щоб студенти більше навчались самостійно, виконуючи низку самостійних робіт, що передбачають здійснення ними самостійного Інтернет пошуку та відбору англомовних автентичних матеріалів, їх перекладу, відбору та структуризації для представлення в групі у вигляді презентації. Така побудова завдань у підручнику сприяє формуванню інформаційної компетенції студентів;

- уможливорює реалізацію кооперативного навчання на основі навчальної автономії студентів, оскільки всі види навчальної діяльності призначено для проведення в парах, мікрогрупах, групах.

Аналіз практики викладання англійської мови у вищому навчальному закладі показав, що «підручники та методичні розробки, які використовуються в процесі навчання, ще недостатньою мірою враховують роль і значення мотиваційної сфери студентів, динаміку смислотворних мотивів учіння в процесі навчання, міру та характер взаємозв'язку мотиваційної готовності до засвоєння знань, до оволодіння способами такого засвоєння з конкретними методичними прийомами» [5, с. 15].

Особливістю викладання ділової англійської мови є послуговування інтерактивним методом як провідним, що надає можливість вирішити комунікативно-пізнавальні задачі засобами іншомовного спілкування. Завдяки інтерактивним методам студенти немовних вузів розвивають як монологічне, так і діалогічне мовлення. Сучасна комунікативна методика пропонує широке впровадження в учбовий процес активних нестандартних методів і форм роботи для кращого свідомого засвоєння матеріалу. У практичній діяльності викладачів немовних ВНЗ найбільш ефективними виявились такі види роботи: індивідуальна, робота в групах, парна, командна робота.

Сучасний рівень розвитку інформаційних технологій забезпечує «технічні передумови для створення нових форм моделювання ситуацій для спілкування в навчальному процесі, наближаючи навчання до ситуації прогнозованої майбутньої професійної діяльності студентів» [6, с. 22]. Дистанційне навчання є однією з ефективних ланок викладання ділової англійської мови в немовних ВНЗ, оскільки допомагає студентам практикуватись в різноманітних ситуаціях ділового спілкування, особливо в діловій та формальній переписці,

що допоможе студентам у подальшій професійній діяльності. Діловому листуванню притаманні професіоналізм, компетентність, ясність, наочність, насиченість фактичним матеріалом, дотримання конфіденційності, тобто ті навички та уміння, які знадобляться у багатьох професіях. Для того, щоб ділове спілкування відбулося, навчання має проходити на автентичних матеріалах. Саме тому студенти немовних ВНЗ повинні активно працювати з різноманітними за структурою газетними і технічними статтями, з матеріалами радіо- і телепередач, з різною документацією. Важливим є використання автентичних аудіо- та відеоносії, що володіють прикладом живої мови, допомагають студентам розвивати корисні навички та вміння ділового спілкування у майбутній професійній діяльності.

Ефективним методом для відпрацювання навичок ділового спілкування є дискусія, особливо навчальна групова дискусія, в процесі якої аналізується отримана інформація і приймається обгрунтоване рішення. Дискусія є одним із способів вирішення тих чи інших як спосіб комунікативних завдань, а також вносить істотний внесок в активізацію розумової діяльності студентів, дозволяє позбутися комунікативних бар'єрів у професійному спілкуванні, а також збільшити обсяг мовної практики, спланувати своє висловлювання.

Дистанційне навчання діловій іноземній мові здобуває все більшу популярність в освітньому просторі. Подальший розвиток інформаційних технологій, інтеграція української дистанційної освіти у світове освітнє співтовариство, неминуча віртуалізація університетів, що проводять свою діяльність у сфері дистанційної освіти, «приведе дистанційне навчання іноземним мовам до обов'язкового вивчення не тільки в контексті самостійної дисципліни, але й у сукупності з різними курсами» [7; 27].

Виокремимо найбільш істотні переваги дистанційного навчання при вивченні ділової англійської мови у немовних вузах:

- 1) гнучкість – студенти самостійно обирають час та місце для заняття;
- 2) модульність: кожний окремий курс створює цілісне уявлення про певну предметну галузь, що дає змогу з незалежних курсів-модулів сформувати навчальну програму, що відповідає індивідуальним чи груповим потребам;
- 3) дистанційне навчання може здійснюватись паралельно із професійною діяльністю;
- 4) економічність: ефективне використання навчальних приміщень і технічних засобів;
- 5) технологічність: використання у навчальному процесі нових досягнень інформаційних технологій;
- 6) рівні можливості отримання освіти незалежно від місця проживання, стану здоров'я, соціального статусу, що дає змогу розширити кількість студентів;
- 7) дистанційна освіта розширює й оновлює роль викладача, робить його консультантом, який лише координує пізнавальний процес, не надаючи студентам вирішення тієї чи іншої мовної ситуації;
- 8) позитивний вплив на студента: підвищення інтелектуального, творчого потенціалу студента, який отримує дистанційну освіту, завдяки самоорганізації, використання сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій, уміння самостійно приймати рішення.

Висновки. Таким чином, у нашому дослідженні ми довели, що викладання ділової англійської мови у немовних вузах суттєво відрізняється від стандартного викладання іноземної мови у мовних ВНЗ. Нами було розглянуто та проаналізовано такі особливості викладання: спеціальні принципи навчання, провідні методи та прийоми, якими найчастіше послуговуються викладачі ділової англійської мови, а також проаналізовано підручники з ділової іноземної мови.

Список використаних джерел

1. Глебова І. А. Проблема навчання іншомовного професійно орієнтованого спілкування студентів немовних вузів [Електронний ресурс]: http://novyn.kpi.ua/2005-1/03_Glebova.pdf / І. А. Глебова. – 2005. – 13 с.
2. Програма з англійської мови для професійного спілкування/ Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко та ін.– К. : Ленвіт, 2005. – 119 с.

3. Ямшинська Н. В. Прийоми викладання ділової англійської мови [Електронний ресурс]: http://confesp.fl.kpi.ua/sites/default/files/priyomi_vikladannya_dilovoyi_angliyskoyi_movi.pdf / Н. В. Ямшинська. – Національний технічний університет України «КПІ». – 5 с.

4. Караєва Т. В. Принципи побудови підручника для навчання ділової англійської мови / Т. В. Караєва. – Таврійський державний агротехнологічний університет. – 3 с.

5. Арделян М. В. Інноваційні методи навчання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах / М. В. Арделян. – Програма і матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційні методи викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах», 27 травня 2015 р. [Електронний ресурс]. – К. : НУХТ, 2015 р. – С. 14–15.

6. Борисова А. О., Колесник А. О. Використання сучасних підходів під час навчання ділової англійської мови / А. О. Борисова, А. О. Колесник. – Програма і матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційні методи викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах», 27 травня 2015 р. [Електронний ресурс]. – К. : НУХТ, 2015 р. – С. 22–23.

7. Галинська О. М. Переваги дистанційного навчання іноземної мови для студентів немовних вищих навчальних закладів / О. М. Галинська. – Програма і матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційні методи викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах», 27 травня 2015 р. [Електронний ресурс]. – К. : НУХТ, 2015 р. – С. 27–28.

Короткая Наталья, Подколесная Людмила. Особенности преподавания делового английского языка в неязыковых ВУЗах.

В статье представлены основные особенности преподавания делового английского языка, а именно были указаны и проанализированы наиболее эффективные, действенные методы и приёмы преподавания в неязыковых ВУЗах. Также были проанализированы принципы, которым должен следовать преподаватель при обучении студентов неязыковых высших учебных заведений. Были рассмотрены принципы преподавания, которые связаны непосредственно с организацией процесса формирования навыков делового общения. Особое внимание в статье было уделено методу проектов как одному из наиболее эффективных методов в изучении делового английского языка в неязыковых ВУЗах.

Ключевые слова: деловой английский язык, неязыковое высшее учебное заведение, принципы изучения, метод обучения, приём обучения, деловое общение, профессиональное общение.

Korotka Nataliia, Pidkolesna Liudmyla. The features of teaching business English in non-language high schools.

The purpose of the article is the disclosure of the main features of business English in non-language high schools. The main features of teaching business English were presented and analyzed in the article and the most effective and efficient methods and techniques of teaching in non-language have been identified. Also the principles that have to be followed by the teacher while teaching students of non-language high school were analyzed. The principles of teaching which are directly connected with the process of forming of business communication skills have been considered as well.

Particular attention was paid to the method of projects as one of the most effective methods in studying business English in non-language high schools.

A separate issue of the article is a problem of distance learning as it's became popular and developed one today.

The main results of the study are formulated and argued in the conclusions, so the purpose of the study was achieved.

Key words: business English, non-language high school, the principles of studying, methods of teaching, techniques of teaching, business conversation, professional communication.